

DERLEME MAKALE

SEÇİLMİŞ OECD ÜLKELERİ BAĞLAMINDA PLASTİK POŞET VERGİSİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

AN EVALUATION ON PLASTIC BAG TAX IN THE CONTEXT OF SELECTED OECD COUNTRIES

Dr. Öğr. Üyesi Orçun AVCI*
Arş. Gör. Hüseyin DİRİCAN**

ÖZ

Çevre kirliliği günümüzde giderek artmakta, plastik poşetler de bu kirliliğin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Kirlilik birçok alanda istenmeyen sonuçlar doğurmakta hatta insan sağlığını da olumsuz yönde etkilemektedir. Kirliliği azaltabilmek için ülkelerin çeşitli politika araçlarıyla müdahale ettikleri görülmektedir. Söz konusu politika araçlarından en çok tercih edileni ise vergilerdir. Çalışmanın amacı çevre kirliliğini azaltmada bir araç olarak kullanılan plastik poşet vergisinin, kirliliği azaltma konusundaki etkilerinin değerlendirilmesi ve çeşitli OECD ülkelerindeki uygulamaların ortaya konulmasıdır. Durum analizinin ortaya konulmasından sonra ise plastik poşet vergisinin güçlü yönlerinin ve vergi idaresince dikkat edilmesi gereken hususların değerlendirilmesini sağlamaktır. İlgili uygulamaların tüketicilerin plastik poşet kullanımını azaltmada başarılı sayılabileceği, çevre kirliliği ve insan sağlığı üzerinde de olumlu etkiler yarattığı görülmektedir.

Anahtar Sözcükler: *Çevre, Çevre Vergisi*, Plastik Poşet Vergisi, Geri Kazanım Katılım Payı.

ABSTRACT

As environmental pollution is increasing day by day, plastic bags are an important part of this. Pollution has undesirable consequences in many areas, and it even affects human health negatively. Countries seem to intervene in pollution with various policy instruments in order to reduce pollution. The most preferred one of these policy tools is taxes. The aim of the study is to evaluate the effects of the plastic bag tax, which is used as a tool to reduce

* Aksaray Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, orcun.avci@outlook.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7917-9802>.

** Aksaray Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, huseyindirican@aksaray.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6970-5821>.

environmental pollution, on reducing pollution and to reveal the practices in various OECD countries. After the situation analysis is revealed, it is to ensure that the strengths of the plastic bag tax and the issues that need to be considered by the tax administration are evaluated. It is observed that related practices can be considered successful in reducing the use of plastic bags, and they also have positive effects on environmental pollution and human health.

Keywords: Environment, Environmental Tax, Plastic Bag Tax, The Share of Recovery.

1. GİRİŞ

Tüketim sektörünün son 50 yılı incelendiğinde plastik poşetlerin önemi yadsınamaz boyuttadır. Plastik poşetler, biyolojik olarak parçalanmayarak doğada uzun süre kalabilmekte ve **çok az kısmı geri dönüştürülebilmektedir**. Bu durum ise, **çevre ve ekonomi üzerinde negatif dışsallıklara yol açmaktadır**. Olumsuz dışsallıkları içselleştirmeye yönelik vergi uygulamaları tüm dünyada yankı bulmaya başlamıştır. Paternalist devlet anlayışıyla plastik poşetlere konulan vergiler, doğal kaynakların aşırı tüketimine engel olma gayesi taşımaktadır. Dünya çapında plastik poşetlerin kullanılması hususunda birçok ülke plastik poşetlerin vergilendirilmesine başvurmuştur. Literatürde çevre vergisi niteliğinde olup olmadığı hususunda tartışmalar bulunmakla birlikte genel kanı çevre vergisi niteliğinde olduğu yönündedir. Tarafımızca da çevre vergisi olarak nitelendirilebilecek olan uygulama ile esas olarak plastik poşet tüketiminin azaltılması ve çevrenin korunması amaçlanmaktadır. Ayrıca, verginin özellikle ekstra fiskal amacının ön plana çıktığı uygulamada, plastik poşetlerin doğal yaşam üzerindeki olumsuz etkilerini minimize etmek de amaçlar arasında yer almaktadır.

Tüketiciler üzerindeki sosyal farkındalığın artması ve plastik atıkların zararlı etkilerinin sınırlandırılabilmesi adına plastik poşetlerin yasaklanması ve/veya vergilendirilmesi **ön plana çıkmaktadır**. Ayrıca **dünyadaki nüfus artışı** ve ekonomik büyümenin de bir sonucu olarak tek kullanımlık plastik poşetlerin kullanımı kontrol altına alınmaya çalışılmaktadır. Ancak kontrol altına alınırken, plastik poşet vergisinin güçlü yönleri göz önünde tutularak vergi idaresince dikkat edilmesi gereken hususların ortaya konulması, uygulamanın başarılı olabilmesi hususunda önem arz etmektedir. Bu bağlamda çalışmada ilk olarak plastik poşetler ve çevre üzerindeki etkileri incelenmiştir. Akabinde vergi benzeri yükümlülük olarak plastik poşet vergisi tartışılmıştır. Ayrıca,

seçilmiş OECD ülkelerinde plastik poşet vergisi uygulaması ele alınmıştır. Son olarak, plastik poşet vergisinin güçlü yönlerine ve vergi idaresince dikkat edilmesi gereken hususlara değinilmiştir.

2. PLASTİK POŞETLER VE ÇEVRE ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Kimya endüstrisindeki gelişmelerin bir sonucu olarak 20. yüzyılın başlarında dünya çapında plastik kullanımı başlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) 1970 yılında piyasaya sürülen plastik alışveriş poşetlerin kullanımına 1977 yılında geçmiştir. Batı Avrupa'da 1980'li yıllarda ve gelişmekte olan ülkelerde ise 1990'lı yıllarda plastik poşetlerin kullanımı yaygınlaşmaya başlamıştır (Clapp ve Swanston, 2009, s.317). 20. yüzyılın son çeyreğinde, piyasada çeşitli malların ve yiyeceklerin alım-satımında kullanılmaya başlanmasıyla birlikte plastik poşetler daha popüler hale gelmiştir (Jalil, Mian ve Rahman, 2013, s.2). Günlük yaşantıda plastik poşetler çok tercih edilmekte ve sık kullanılmaktadır. Plastik poşetlerin söz konusu popülaritesi; ucuz, dayanıklı ve hafif nitelikte olmasından kaynaklanmaktadır (Rademaekers, Laan, Smith, Breugel ve Pollitt, 2011, s.165). Ayrıca, plastik poşetlerin suya olan dayanıklılığı ve üretim maliyetlerinin düşük olması da bireyler tarafından tercih edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Halweil, 2004). Küresel ölçekte plastik tüketimine bakıldığında; 1960'lı yıllarda 7 milyon ton civarında olan tüketimin, 2015 yılında 365 milyon tonun üzerine çıktığı ve 2020'li yıllara gelindiğinde ise 540 milyon ton civarında olacağı tahmin edilmektedir (Pardos Marketing, 2020).

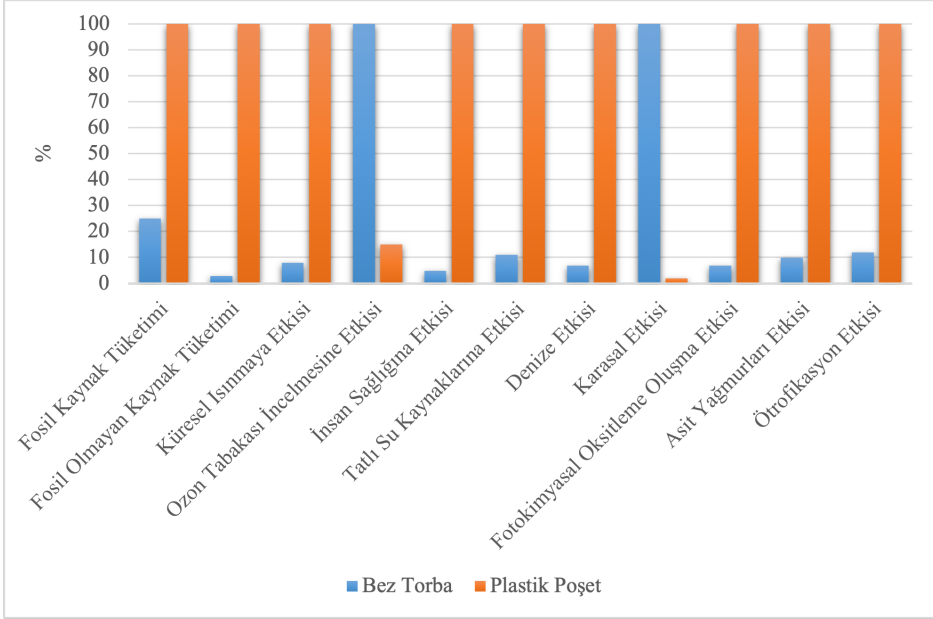
Üretiminde petrolün yan ürünü olan etanın kullanıldığı plastik poşetler, plastiğin en yaygın kullanıldığı alanlar arasında yer almaktadır. Kullanım kolaylığı ile günlük yaşamın hemen her alanında düşünmeden ve yoğun bir şekilde kullanılan plastik poşetlerin, insan sağlığı ve çevre üzerindeki olumsuz etkilerinin dikkate alınması büyük önem arz etmektedir (Canbay ve Ergün, 2019, s.344). Üretiminde yenilenemeyen bir kaynak olan etanın kullanılmasının bir sonucu olarak, plastik poşetler doğada hemen çözünmemektedir. Plastik poşetler; karada en az 800 yıl, denizde ise en az 400 yıl çözünmeden durabilmektedir. Dünya genelinde 1 trilyonun üzerinde plastik poşet kullanılmakta ve bu poşetlerin üretimi için ortalama olarak 250 milyon ton plastikten yararlanılmaktadır. Üretilen bu plastik poşetlerin geri dönüşüm oranı ise sadece % 1'dir (Uras, 2019). Plastik poşetlerin geri dönüştürülemeden % 99 gibi büyük bir kısmı değerlendirildiğinde de doğal

yaşam alanlarına ve çevreye verebileceği zararın boyutları hakkında tahmin yürütülebilmektedir.

Plastik poşetler nitelikleri itibariyle hafif olmaları; çöp kutularından ve katı atık alanlarından kolayca uçarak rögarların tıkanabilmesine, çevrede görsel kirliliğe neden olarak, bitki örtüsüne de zarar verebilmektedir (He, 2012, s.407). Özellikle denizlerde bulunan plastik poşet parçaları hem canlıların plastiğe dolaşarak yaşamını yitirmesine hem de o parçaları yutan canlıları zehirleyerek besin zincirine dâhil olmasına sebep olabilmektedir (Erbach, 2015). Dünya Ekonomik Forumu'nda sunulmuş olan "Yeni Plastik Ekonomisi Raporu"nda günümüzde okyanuslarda ortalama 150 milyon ton plastik atığın bulunduğu ve her yıl en az 8 milyon ton plastiğin karadan okyanuslara sızmaya devam ettiğine yer verilmiştir (World Economic Forum, 2016, s.4). Raporda belirtilen rakamlar, okyanusların ve okyanuslarda yaşayan canlıların karşı karşıya oldukları riskin ve tehdidin büyüklüğünü göstermektedir.

Plastik ve türev ürünlerinin olumsuz etkileri karada, özellikle tarım arazileri üzerinde de görülebilmektedir. İnsanların plastiklerin dönüşümü hususundaki bilinç eksikliği, plastik atıkları istedikleri yerde ve zamanda hiç düşünmeden atabilmelerine neden olabilmektedir. Bunun sonucunda ise, çevreye atılan plastikler doğal yollarla toprağa karışabilmektedir. Plastik poşetler toprakta ayrışamadıkları için bütün olarak zemine yerleşmekte, tarım bitkilerinin toprağa tutunmasını ve kök salmasını yavaşlatarak büyümeleri üzerinde olumsuz etki yaratabilmektedir (Jalil vd., 2013, s.4). Ayrıca sağlık alanında yapılan araştırmalarda, plastik poşetler ile muhafaza edilen yiyeceklerin, plastiğin içinde bulunan termoplastik olarak bilinen petrol türevli kimyasallarla etkileşime girmesi sebebiyle, kanser vakaları üzerinde de etkili olduğu ileri sürülmektedir (Canbay ve Ergün, 2019, s.344).

Metsism Sustainability Consulting tarafından gerçekleştirilen çalışmada plastik poşet yerine bez torba kullanımının çevresel maliyetleri üzerine bir araştırma yapılmıştır. Çalışmada plastik poşet ve bez torbaların; fosil-fosil olmayan kaynaklar, küresel ısınma, ozon tabakası, insan sağlığı, tatlı su kaynakları, deniz ve karasal yaşam üzerindeki etkisi gibi birçok husus dikkate alınmıştır. Çalışmanın sonucunda, bez torbanın ozon tabakası incelmeye neden olduğu ve karasal etkisinin yüksek olduğu tespit edilmişken diğer değişkenler üzerindeki etkisi daha düşük bulunmuştur. Genel olarak ise, bez torba kullanımının plastik poşet kullanımına göre daha avantajlı olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Sandalcı ve Sandalcı, 2019, s.38). Grafik 1'de plastik ve bez torbaların çevresel maliyetleri karşılaştırmalı olarak yer almaktadır.

Grafik 1. Plastik Poşet ve Bez Torbaların Çevresel Maliyetleri

Kaynak: Sandalcı ve Sandalcı, 2019, s.39.

Görüldüğü üzere plastik ve türev ürünlerinin çevre ve insanlar üzerindeki olumsuz etkileri yaşamın her alanında kendini göstermektedir. Söz konusu zarar ve olumsuzlukları azaltabilmek ve sınırlandırabilmek için devlet eliyle müdahale kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu konuda hükümetler tarafından tercih edilen temel politika aracı ise vergilerdir. Bu kapsamda plastik poşet kullanımının sınırlandırılması için “plastik poşet vergisi” olarak adlandırılan vergi uygulaması, birçok ülkenin vergi mevzuatına dâhil olmuş ve olmaya da devam etmektedir.

3. VERGİ BENZERİ BİR YÜKÜMLÜLÜK: PLASTİK POŞET VERGİSİ

Küreselleşmenin ön ayak olduğu günümüz ekonomilerinde; hızlı sanayileşme, çarpık kentleşme ve dengesiz büyüme dinamikleri çevre sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Toprak, hava ve su kirliliği, atıkların oluşturduğu riskler, küresel ısınma, asit yağmurları ve nükleer felaketler söz konusu sorunların en temel göstergeleri arasında yer almaktadır (Braun ve Traore, 2015, s.865; Smith, 2017, s.380). Çevre sorunlarının yol açtığı ekolojik tahribat gün geçtikçe daha da tehlikeli bir hal almaktadır (Renewable

Resources Coalition, 2016). Bu nedenledir ki çevresel reformların günden güne arttığı ve hükümetler tarafından çevre kirliliğini azaltma yönünde birtakım önlemlerin hayata geçirildiği görülmektedir.

Söz konusu müdahaleler içerisinde çevre vergileri önemli bir konumdadır. İlk kez A.C. Pigou tarafından gündeme getirildiği için Pigovian vergiler olarak da bilinen bu vergiler; hava ve su kirliliği, küresel ısınma gibi birçok ekolojik kökenli sorunun çözümünde kullanılan önemli bir araçtır (Akkaya, 2004, s.3). Çevre vergilerinin çeşitliliği oldukça geniş olmakla birlikte; kirlilik vergileri, enerji vergileri, karbon vergileri, ambalaj vergileri, taşımacılık vergileri, doğal kaynak vergileri, su kirliliği vergileri, katı atık vergileri, agrega vergileri, avcılık ve balıkçılık vergileri, turizm üzerindeki ekolojik vergiler, gürültü vergileri vb. birçok isim ve içerikte çevre vergisinden bahsedebilmek mümkündür (Canpolat, 2009, s.103).

Çevre ile ilgili düzenlemelerin hayata geçirilmesinin ilk sebebi çevrenin korunmasıdır. Bir diğer sebep de çevre vergileri kapsamında elde edilen gelirdir. Çevre vergilerinden elde edilen gelir, oluşan çevresel zararların telafi edilmesi veya azaltılabilmesi için alınacak önlemlerde kullanılabilir. Hükümetin bir taraftan çevre vergisi ile gelir elde etmesi diğer taraftan da elde ettiği gelirleri yine çevre kirliliği ile mücadelede kullanması sonucunda, toplumun refahında bir artış söz konusu olabilecektir. Bu durum vergilemede “çifte yarar teorisi” olarak adlandırılmaktadır (Bovenberg, 1999, s.421).

Çevre kirliliği üzerindeki etkisi gittikçe büyüyen plastik ve türev ürünlerinin –özellikle plastik poşetler- kullanımının azaltılması veya sınırlandırılması hususunda hükümetler tarafından alınabilecek çeşitli tedbirler bulunmaktadır. Söz konusu tedbirlerden bazıları aşağıda sıralanmıştır (Legco, 2007):

- Perakende Aşamasında Vergilendirme,
- İthalat-İhracat Aşamasında Vergilendirme,
- Plastik Poşetlerin Yasaklanması,
- Gönüllü Olarak Kullanılmaması.

Çevre üzerindeki birçok olumsuz etkisi ve geri dönüşüm oranındaki düşüklük nedeniyle ülkelerin birçoğu 1999 yılı itibarıyla plastik poşetlerin kullanımının sınırlandırılabilmesi ve azaltılabilmesi için yukarıda belirtilen çeşitli araçları kullanmaya başlamıştır. Nitekim 51 ülkede plastik poşetlerin üretim, satış ve kullanım faaliyetleri yasaklanmıştır. 1991 ve sonrası dönemde ise 39 ülke plastik poşetlerin satışı üzerinden vergi almaya başlamıştır (Knoblauch, Mederake ve Stein, 2018, s.2).

2015 yılında Avrupa Parlamentosu tarafından kabul edilen plastik poşet direktifinde, hükümetler tarafından 2018 yılı sonuna kadar plastik poşetler üzerinden bir vergi alınması belirtilmiştir. Plastik poşet kullanımının 2019 yılı sonuna kadar kişi başına ortalama 90 poşete ve 2025 yılı sonuna kadar ise 40 poşete düşürülmesini mümkün kılacak gerekli tedbirlerin alınması ifade edilmiştir (Directive EU, 2015).

Plastik poşet vergisi, ülkelerin uygulayacağı önlemler arasında en yaygın kullanılan araçlar arasındadır. Amaç; üretim, tüketim veya ithalat aşamasında vergi alınarak, plastik poşetlerin dışsal maliyetlerini fiyat mekanizmasına dâhil edilmesiyle talebin düşürülmesidir (Kılıçer, 2018, s.58).

Plastik poşetler üzerinden alınan vergiler, çevrenin korunması amacıyla uygulamaya konulan bir çevre vergisi niteliğindedir. Çevre vergileri “*matrahi çevre üzerinde olumsuz etkiler doğurduğu bilimsel olarak kanıtlanmış fiziksel (ya da benzer) bir birim üzerine yüklenen bir vergi*” şeklinde tanımlanmaktadır (Öner, 2014, s.136).

Çevre vergilerinin hedefi çevreye zarar veren ve kirleten faaliyetleri kapsamaktadır. Söz konusu vergiler; vatandaşların, müşterilerin ve firmaların tüketici davranışları üzerinde etki yaratabilmek kaydıyla, çevreyi kirletenlerin vermiş oldukları zararın içselleştirilmesi, zararın maliyetine zararı veren tarafından katlanılması ve zarara sebebiyet veren faaliyetlerin vergilendirilmesi ile devletin gelir elde etmesi amacıyla alınmaktadır (Güzel ve Özkan, 2019, s.46).

Ülkeler çevrenin ve doğal kaynakların makul bir şekilde korunabilmesi adına, plastik poşet kullanımının azaltılabilmesine yönelik çeşitli politikalar uygulamaktadır. Vergisel tedbirler ise, bu politika araçlarından bir tanesidir. Ekonomideki genel teori, fiyatı artan malın tüketiminin düşüş trendine geçeceğini vurgulamaktadır. Bu kapsamda çevreye zarar veren plastik poşetlerin üzerinden vergi alınarak fiyatının artırılması suretiyle, tüketiminin azaltılabileceği veya sınırlandırılabilceği beklenmektedir (Kılıçer, 2018, s.58). Bir diğer politika ise, plastik poşetlerin kullanımının yasaklanmasıdır. Ayrıca, gönüllülük ilkesiyle plastik poşet kullanımını azaltmayı hedefleyen ülkeler de bulunmaktadır.

Dünyadaki ülkelerin çoğu plastik poşet kullanımı hususunda çeşitli önlemleri hayata geçirmektedir. Çalışmada, Türkiye'nin de aralarında bulunduğu OECD ülkelerinin plastik poşet kullanımına yönelik uyguladıkları politikalar Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1. OECD Ülkelerinde Plastik Poşet Kullanımına Yönelik Politikalar

Ülke	Politika	Yürürlük Tarihi
Danimarka	Vergi	1994
İrlanda	Vergi	2002
ABD (Washington)	Vergi	2009
Meksika	Yasak	2010
İtalya	Yasak	2011
İngiltere	Vergi	2015
Portekiz	Vergi	2015
Almanya	Gönüllü	2016
Finlandiya	Gönüllü	2016
Fransa	Yasak	2016
Hollanda	Vergi	2016
Kanada	Gönüllü	2016
Avusturya	Gönüllü	2017
Belçika	Yasak	2017
Estonya	Vergi	2017
İsrail	Vergi	2017
İsviçre	Gönüllü	2017
Kolombiya	Vergi/Yasak	2017
Norveç	Vergi	2017
Avustralya	Yasak	2018
ÇEKYA	Vergi	2018
İspanya	Vergi	2018
Litvanya	Vergi	2018
Lüksemburg	Vergi	2018
Polonya	Vergi	2018
Slovakya	Vergi	2018
Şili	Yasak	2018
Yunanistan	Vergi	2018
Letonya	Vergi	2019
Slovenya	Vergi	2019
Türkiye	Vergi	2019
Yeni Zelanda	Yasak	2019
Kore Cumhuriyeti (Güney)	Yasak	-
İsveç	Vergi	-
Macaristan	Gönüllü	-
Japonya	Yasak/Ücretli	-
İzlanda	-	-

Kaynak: Knoblauch vd., 2018, ss.18-19.

Plastik poşetlerin kullanımının sınırlandırılması ve/veya azaltılması için ülkelerin ve uluslararası bazı kuruluşların, aldıkları kararlar ve uygulayacakları tedbirler şüphesiz ki ülkeden ülkeye değişiklik gösterebilecektir. Ülkeler sahip oldukları ekonomik, mali ve sosyal yapılarını göz önüne alarak, uygulamaya koyacakları tedbirlere karar vermektedirler.

Tablo 1’den görüldüğü üzere, OECD ülkelerinin neredeyse tamamı plastik poşet kullanımını bir şekilde sınırlandırıcı ya da yasaklayıcı politikalar yürürlüğe koymuştur. Plastik poşet kullanımı hususunda izlenen politikaların çoğunluğunu vergiler oluşturmaktadır. Bazı ülkelerde plastik poşet kullanımının tamamen yasaklandığı bazı ülkelerde ise gönüllü olarak kullanımının azaltıldığı görülmektedir. Bu kapsamda özellikle 2015 ve sonrası dönemde plastik poşet kullanımına yönelik politikaların öne çıktığı göze çarpmaktadır.

4. SEÇİLMİŞ OECD ÜLKELERİNDE PLASTİK POŞET VERGİSİ UYGULAMASI

Çalışmanın bu bölümünde OECD ülkeleri arasında yer alan; Danimarka, ABD, İtalya, İngiltere, Almanya, İspanya ve Türkiye’de plastik poşet kullanımına yönelik düzenlemeler ele alınmıştır.

4.1. Danimarka

Danimarka’da 1986 yılında “Atık Eylem Planı” kapsamında elde edilen vergi gelirleri, 1993 yılı itibari ile yeşil vergi reformunun bir parçası olarak çevre hedeflerinin gerçekleştirilmesinde kullanılmıştır. Akabinde Danimarka, 1994 yılında plastik poşet üreticileri üzerine zorunlu vergi uygulayan ilk ülke olmuştur. Bu anlamda uygulamanın dünyada bir ilk olması büyük önem arz etmektedir. Uygulamaya konulan plastik poşet vergisi, üretici ve tedarikçileri kapsamakta ve her bir plastik poşet için 50 sent ödeme yapılmaktadır (Güzel ve Özkan, 2019, ss.46-47). Ayrıca Danimarka’da verginin yürürlüğe girişini takip eden 20 yıl içerisinde yıllık plastik poşet kullanımı 800 milyon adetten 400 milyon adete düşmüştür (Green Budget Europe, 2020). Böylesi önemli bir boyutta gerçekleşen düşüş, ilgili düzenlemenin başarısını ortaya koymaktadır.

Geri dönüşüm sistemini en etkin kullanan ülkeler arasında yer alan Danimarka’da, yıllık ortalama kişi başına 447 kg çöp düşmektedir. Bu miktarın ortalama olarak % 61’inden geri dönüşümde yararlanılmaktadır. Geri kalan kısmın % 29’u yakılmakta ve % 6’sı ise doğaya bırakılmaktadır (Canbay ve Ergün, 2019, s.347).

4.2. ABD

İlk olarak, 1977 yılında ABD’de süpermarket endüstrisi tarafından plastik poşet uygulamasına geçilmiş ardından bu uygulama tüm dünyaya yayılmıştır (Packaging Knowledge, 2020). ABD Çevresel Koruma Örgütü’ne göre, tüm dünyada kullanılan plastiklerin % 5’inden daha azı geri dönüştürülebilmektedir. Çevre kirliliğine sebep olan plastiklerin önemli bir kısmı alışverişte kullanılan poşetlerden oluşmaktadır. Örneğin Avrupa’da plastiklerin % 40’ını alışveriş poşetleri oluşturmaktadır (Güzel ve Özkan, 2019, s.44).

ABD’de plastik poşet kullanımı oldukça fazla olmakla birlikte bu durumun en büyük sebebi ise, nüfustur. Dünyada ortalama her yıl 500 milyar ile 1 trilyon adet arası plastik ürün kullanılmaktadır. Bu kullanımın ise yaklaşık 380 milyar adetlik kısmı ABD tarafından gerçekleştirilmektedir (Lober, 2018). Dünyadaki plastik tüketiminin ciddi bir oranına sahip olan ABD, bu konuda gerekli tedbirleri almak zorunda kalmış ve nitekim 2009 yılında (Washington) plastik poşet üzerinden vergi almaya başlamıştır. Vergi sonrasında plastik poşet kullanımında kayda değer bir azalma gerçekleşmiş ve plastik poşet tüketimi yılda ortalama 100 milyar adede gerilemiştir. Sürecin devamında ise uygulanan politikalar genişletilmiş ve ABD’de toplam 20 eyaletteki yaklaşık 180 şehir ve kasabada plastik poşet kullanımı yasaklanmış veya ücretlendirilmiştir (Erim Özçelik, 2019, s.15).

ABD’de plastik poşet vergisi kapsamında uygulamanın eyaletler ve şehirler bazında farklılaştığı görülmektedir. Örneğin, New York’ta çoğu işletmenin tek kullanımlık plastik poşet kullanımı yasaklanmıştır. Birçok eyalet ve şehirde plastik poşet başına 5 sent ücretlendirme yapılmıştır (Iacurci, 2020). Günümüzde San Francisco ile birlikte Seattle, Chicago, Los Angeles ve Boston gibi büyük kentlerde de plastik poşet kullanımına yasak getirilmiştir. Eyaletler bazında ise yasaklama (California¹⁷ ve Hawaii), vergi koyma (Washington DC) ve geri dönüşüm-yeniden kullanım (Maine, New York, Rhode Island ve Delaware) şeklinde farklı uygulamalar söz konusudur (Şahin, 2020, s.113).

4.3. İtalya

Avrupa’da plastik poşet tüketimi konusunda en yüksek oranlardan birine sahip olan İtalya’da, plastik poşet yasağı 2011 yılında yürürlüğe girmiş ve geri dönüşümü mümkün olmayan plastik poşetlerin marketlerde satılması

---

17 Ayrıntılı bilgi için bkz: Romer, J. R. ve Tamminen, L. M. (2014). Plastic Bag Reduction Ordinances: New York City’s Proposed Charge on All Carryout Bags as a Model for U.S. Cities. *Tulane Environmental Law Journal*, 27(2), 237-275.

yasaklanmıştır. Yasağa uymayan işletmeler hakkında, 25.000 euroya kadar idari para cezası kesilmektedir. İtalya’da yılda ortalama 20 milyar adet plastik poşet kullanılmaktadır. Bu tüketim nüfusa oranlandığında kişi başına 300 adetten fazla plastik poşete tekamül etmektedir. Plastik poşet kullanmak isteyenler 15 sent ödeyerek, geri dönüşümü mümkün olan biyolojik poşetlerden kullanabilmektedir (BBC, 2010). İtalya’da uygulanan plastik poşet vergisi; plastik poşetleri, kâğıt poşetlerden daha pahalı duruma getirmiştir (Güzel ve Özkan, 2019, s.49). Plastik poşet vergisi konusunda daha farklı düzenlemeler yapmaya hazırlanan ülkede Covid-19 pandemi süreci sebebiyle alınması düşünülen ek tedbirler pandemi sonuna kadar ertelenmiştir (Canadian Plastics, 2020).

Avrupa ülkeleri içerisinde İtalya incelendiğinde, plastik poşet kullanımına yönelik olarak getirilen yasak politikasının benimsenmesi hususunda oldukça güçlükler yaşanmıştır. Özellikle yasak politikasının doğrudan uygulamaya konulması dikkatleri üstüne çekerken, ülke vatandaşları tarafından çeşitli eleştiriler yapılmış ve gerekli düzenlemenin kademeli bir şekilde hayata geçirilmesinin gerekliliği dile getirilmiştir (Castelfranco, 2011). İtalya’daki geri dönüşümü mümkün olmayan kimyasal türevli poşetlerin kullanımının yasaklanması ve geri dönüşebilen biyolojik poşetlerin ücret karşılığında kullanımına izin verilmesi kanaatimizce, insan sağlığı ve çevre üzerinde olumlu etkiler yaratabilecek nitelikte bir uygulamadır.

4.4. İngiltere

Modbury, İngiltere’de 2007 yılında plastik poşeti yasaklayan bir şehirdir. Şehirde her yıl yaklaşık 13 milyar adet plastik poşet kullanılmaktadır. Modbury’de tüketiciler, alışveriş için kendilerine ait olan bez poşetlerini yanlarında bulundurmazlarsa, geri dönüşümlü pamuktan ve ucuz kâğıttan yapılmış çantaları satın alabilme imkânları bulunmaktadır. Ülkenin başkenti Londra’da da bu yönde bazı çalışmalar yürütüldüğü görülmekle birlikte burada yaşayanların her yıl yaklaşık 1,6 milyar plastik poşet kullandığı öngörülmektedir (Gürbüz ve Yılmaz, 2018, s.139). 2014 yılında İngiltere’deki süpermarketler tarafından müşterilere 7,6 milyardan fazla tek kullanımlık plastik poşet verilmiştir. Bu, kişi başına ortalama 140 plastik poşete denk gelmektedir (Gov.Uk, 2020).

İngiltere 2015 yılının ekim ayı itibariyle plastik poşet vergisini uygulamaya geçirmiştir. Uygulamanın amacı, insanları tek kullanımlık plastik poşet tüketimini azaltmaya teşvik ederek ellerindeki poşetleri kullanmaya

yöneltmektedir. Bu vergi, 250'den fazla çalışanı olan tüm işletmeler için geçerlidir. Vergi uygulaması ile birlikte yetkililer plastik poşet kullanımının % 80'den fazla azaldığını tahmin etmektedirler. İngiliz hükümeti plastik poşet uygulamasının oldukça önemli faydalarını gördüklerini belirterek 60 milyon sterlinlik çöp toplama maliyeti ve 13 milyon sterlinlik karbon tasarrufu sağladıklarını da ifade etmiştir (Strand ve Kerr, 2018).

Sürecin devamında İngiltere, plastik poşet vergisi konusundaki uygulamasını genişletmiştir. Ülkede uygulanmakta olan vergi tutarı 2020 yılından itibaren iki katına çıkarılmıştır. Dahası küçük ve orta ölçekli işletmelerin müşterilerinden de plastik poşet için ücret alınmaya başlanmıştır. Hatta tek kullanımlık plastik pipet ve kulak temizleme çubuklarının da yasaklanması öngörülmüştür. Bu konudaki yapılan düzenlemelerden en önemlisi ise, plastik poşet ücretlerinin yardım derneklerine aktarılmasıdır (NTV, 2020). Böylelikle elde edilen gelir, doğrudan sosyal amaç için kullanılabilir.

4.5. Almanya

Almanya, plastik poşet tüketiminin fazla olduğu bir diğer OECD ülkesidir. 2016 yılında, alman perakendecilerle plastik poşet kullanımını sınırlandırabilmek adına bir anlaşma yapılmıştır. Bunun sonucunda bazı perakendeciler daha çevre dostu alternatifler tercih etmişlerdir. Ancak plastik poşet kullanımından vazgeçmeyen müşteriler için, plastik poşeti ücretlendirme yoluna gidilmiştir. Tüm bunlara rağmen alman hükümeti konu üzerinde çalışmaya devam etmiştir. Halen ülkede plastik poşetin kullanımını azaltabilmek adına Çevre Bakanlığı ile eşgüdümlü çalışmalar yürütülmektedir (BBC, 2019a).

Plastik poşet kullanımını sınırlandırma uygulamasını gönüllü anlaşmalarla yürüten ülkede, tüketicilerin bez ve kâğıt gibi alternatif taşıma ürünlerini kullanmaları teşvik edilmektedir. Buna ilişkin tüketim verileri uygulamanın doğru yolda olduğunu destekler niteliktedir. 2000 yılında Almanya'da 7 milyar adet plastik poşet kullanılmaktaydı. Ancak 2018 yılındaki veriler incelendiğinde bu sayının 2 milyar adete gerilediği görülmektedir (McCarthy, 2019). Plastik poşet tüketimi konusunda yapılan uygulama, tüketicilerin kullanımını önemli bir düzeyde azaltmıştır. Ancak, 2015 yılından bu yana gerçekleşen % 64'lük düşüş hükümet için yeterli gelmemektedir. Bu sebeple de alman hükümeti plastik poşeti tamamen yasaklamak için bir yasa tasarısı hazırlamıştır. 2020 yılında yasalaşması planlanan tasarı için Çevre Bakanlığı oldukça önemli çalışmalar yürütmeye devam etmektedir (DW, 2019).

Gerçekleştirilmesi planlanan yeni uygulama ile plastik poşet kullanımının çok daha fazla düşmesi öngörülmektedir.

4.6. İspanya

İspanya’da bireylerin yılda yaklaşık 300 adet plastik poşet tükettiği tahmin edilmektedir. İspanya’da plastik poşetlerin ücretlendirilmesine 01.05.2011 tarihinde yürürlüğe giren “Kanun Hükmünde Kararname” ile başlanmıştır. Ancak uygulama vergi niteliği taşımamaktadır. İlgili kararnameye göre tüketicilere, ticari kuruluşlar tarafından satış noktalarında teslim edilen bir plastik poşet üzerinden ücret alınması öngörülmüştür. 2018 yılından itibaren resmi olarak plastik poşet vergisinin yürürlüğe girmesiyle, tüketicilere tek kullanımlık plastik poşet tedarik eden kuruluşların sahipleri de vergi mükellefi haline gelmiştir. Perakende satışa adanmış ticari kuruluşlar ve yeniden kullanım için satılan poşetler vergi kapsamı dışında tutulmuştur. 2018 mali yılında, her bir plastik poşet için 5 sent olan poşet ücreti, 2019 mali yılında ve sonrasında, asgari 10 sent olarak uygulanmaya başlanmıştır. İspanya’da perakendeciler vergi dönemi boyunca yapılan tüm plastik poşet satışlarını uzlaştırma dönemini takip eden 20 gün içerisinde sisteme girmeli ve vergi borçlarını sistem üzerinden ödemelidirler (Güzel ve Özkan, 2019, s.48). Endüstri verilerine göre, İspanya’da plastik poşet kullanımı, 10 yıldan az bir sürede, 2007’de kişi başına 317 adet iken 2014’te 144 adete kadar yaklaşık yarı yarıya düşmüştür (Gerrard, 2018). Ayrıca İspanya’da plastik atıkların % 50’si atık depolama sahalarına gönderilmektedir. Dolayısıyla söz konusu uygulamaların İspanya’daki plastik poşet kullanımı üzerinde önemli etkilerinin olduğu ve tüketimi ciddi boyutlarda azalttığı söylenebilir.

4.7. Türkiye

Plastik ve plastik türevi ürünlerin kullanımı gelişmiş batı ülkelerine kıyasla Türkiye’de görece yüksek seviyelere ulaşmış durumdadır. Şöyle ki, 2018 yılı itibari ile kişi başı plastik poşet kullanımı; ABD’de 365 adet, Avustralya’da 200 adet, Almanya’da 29 adet, İngiltere’de 25 adet iken Türkiye’de ise 440 adettir (Acanerler, 2019). Plastik ve türev ürünlerinin ülkemizdeki kullanım alanının ve miktarının fazlalığına ek olarak çevre ve insan üzerindeki birçok olumsuz etkisi de göz önüne alındığında bu konuda politikaların geliştirilmesi ve uygulamaya konulması zorunlu hale gelmiştir.

Plastik poşet kullanımının sınırlandırılmasına yönelik Türkiye’deki uygulamanın hukuki dayanağı 10.12.2018 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan 7153 sayılı “Çevre Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik

Yapılmasına Dair Kanun” ile 2872 sayılı Çevre Kanunu’na eklenen bazı ek maddeler ile mevzuata dâhil edilmiştir. İlgili düzenlemenin hedefi, piyasa odaklı temel mekanizmalar ile çevreye zararı olan ürünlerin (plastik poşetler, aküler, lastikler, piller vb.) kullanımının azaltılabilmesi yoluyla çevre kirliliğini önleyebilmektir (Canbay ve Ergün 2019, s.349). Nitekim Türkiye’de Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın açıklamasına göre, 2019 yılında tüketilen plastik poşet miktarında % 77,27 oranında azalma meydana gelmiştir (BBC, 2019b).

Plastik poşet vergisi olarak ifade edilen yükümlülüğün resmi adı “geri kazanım katılım payı”dır. 7153 sayılı Kanun’la Çevre Kanunu’na eklenen ek 11. madde ile “geri kazanım katılım payı” ve ek 13. madde ile de “poşet ücreti” ibareleri mevzuata dâhil olmuştur. Çevre Kanunu’na ek olarak getirilen, 11. madde ile kanuna ekli listedeki ürünler için satış noktaları tarafından listede belirtilen tutarda geri kazanım katılım payı ödemeleri öngörülmüştür. İlgili listede plastik poşetler için geri kazanım katılım payı 15 kuruş/adet olarak belirlenmiştir. Diğer bir ek madde olan 13. madde ile de plastik poşetlerin satışını gerçekleştiren noktaların, plastik poşetleri tüketiciye ücret karşılığında vermesi öngörülmüş ve asgari tutar ise katma değer vergisi dâhil 25 kuruş/adet olarak belirlenmiştir (Bıyık, 2019). Plastik poşetler için belirlenen söz konusu tutar, takip eden yıllarda ilgili komisyon tarafından Vergi Usul Kanunu uyarınca tespit edilen yeniden değerlendirme oranında arttırılabilecektir (Sayan, 2019). Ancak tutarın düşük belirlenmesi negatif dışsallıklar açısından etkin bir sonuç alınması adına önem arz etmektedir. Plastik poşet kullanımı tamamen yasaklandığı takdirde piyasada saptırıcı etkiler ortaya çıkabilecektir. Bu ücretlendirme ise saptırıcı etkilerin önüne geçebilecektir.

İktisadi açıdan plastik poşetler değerlendirildiğinde, fiyat esnekliği yüksek olan mallar olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Bu sebeple de plastik poşetlerin ücretsiz verilmesi yerine ücretli olarak sunulmaya başlanması bu mala olan talebin büyük ölçüde azalmasına sebep olacaktır. Dolayısıyla negatif dışsallıkların azaltılabilmesi adına plastik poşet uygulamasının başarıya ulaşabilmesi için yüksek bir ücretlendirmeye gereksinim bulunmamaktadır (Altay ve Karabulut, 2020, s.75).

Türkiye’de plastik poşetlerin faaliyet türünden bağımsız olarak uzaktan satışlar da dâhil olmak üzere tekstil, oyuncak, elektronik, unlu mamul, giyim, gıda vb. tüm satış noktalarında istisnasız olarak 01.01.2019 tarihinden itibaren ücretli olarak verilmesi zorunlu hale getirilmiştir. Bunun en temel iki sebebi plastik poşetlerin negatif dışsallıklarının önlenmesi ve toplumsal refahın

arttırılarak gereksiz tüketimin önüne geçebilebilmesidir. Dolayısıyla plastik poşet kullanımının zorunlu olduğu bazı durumlarda ücret uygulanmaması kararı verilmiştir. Buna göre (Altay ve Karabulut, 2020, s.74):

- Ekmek, sebze, meyve, peynir, zeytin, hayvansal gıda gibi açık satılan gıdaların hijyenini sağlamak için kullanılan saplı/sapsız poşetler,
- Plastik içeren malzemelerden, dokumalı veya dokumasız metotlarla üretilen, tekstil ürünü çok kullanımlık poşetler,
- Canlı sucul hayvan satışında kullanılan sapsız poşetler,
- Yumrulu ve/veya benzer tohumlu bitkilerin satışında kullanılan sapsız poşetler,
- Sadece hizmet verilen fakat ürün satışı gerçekleştirilmeyen kuru temizleme, lostra ve benzeri yerlerde kullanıcıya veya tüketiciye verilen poşetler,
- Kargo poşetleri,
- Gümrüksüz mağazadan alınan ürünler için ilgili mevzuat gereği kullanılması zorunlu olan özel poşetler,
- Eczanelerde sadece ilaç satışında kullanılan küçük saplı/sapsız poşetler, ücretli sunumun dışında tutulmuştur.

Türkiye'deki mevcut uygulama neticesinde plastik poşet satışı yapan noktalar, en az 25 kuruş olmak kaydıyla, poşetleri ücret karşılığında vermek ve verilen her bir poşet için 15 kuruş geri kazanım katılım payı tutarını, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Merkez Saymanlık Müdürlüğü hesabına yatırmakla yükümlü kılınmışlardır. Plastik poşet satışı yapan noktalar, plastik poşet satışı sonrası yükümlülüklerine ek olarak plastik poşetlerin yerine çok kullanımlık taşıma ekipmanını tüketiciye sunmakla da yükümlü kılınmışlardır (Erim Özçelik, 2019, s.17).

Bakanlık tarafından belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde yapılacak; izleme, denetim veya kontroller sonucunda beyan ve bildirim yükümlülüğünü zamanında ve/veya tam olarak yerine getirmeyenlere 6.000 Türk lirası ve geri kazanım katılım payını ödemediği belirlenenlere ise katılım payı tutarının % 20 fazlası idari para cezası kesilecektir (Bıyık, 2019).

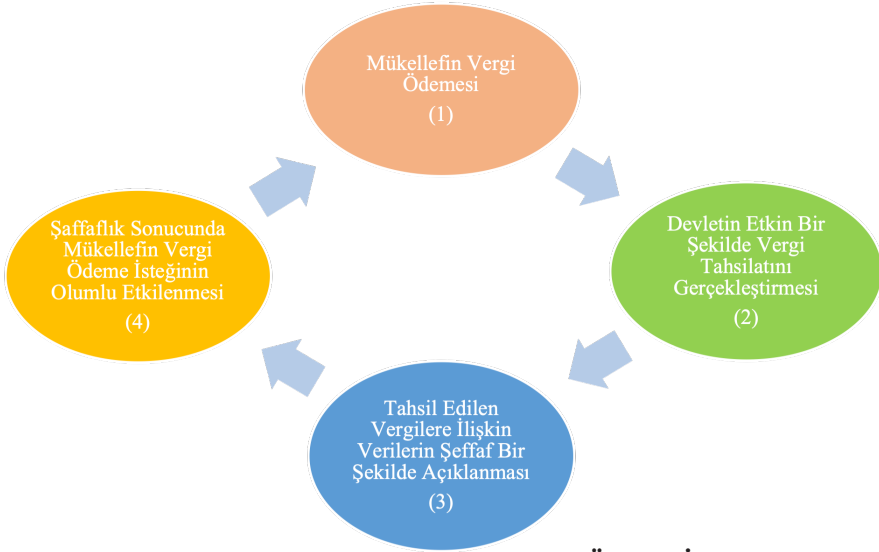
5. PLASTİK POŞET VERGİSİNİN GÜÇLÜ YÖNLERİ VE VERGİ İDARESİNCE DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR

Plastik poşet vergisinin dünyada uygulanması ile birlikte konunun önemi daha da artmıştır. Plastik poşet vergisinin en temel gayesi çevre kirliliğinin önüne geçilmesini ve negatif dışsallıkların maliyetlerinin içselleştirilmesini sağlayabilmektir. Böylece kişiler daha önce para ödemededen almış oldukları plastik poşetlere ücret ödemeye başlayınca plastik poşet tüketimlerinde azalma söz konusu olacaktır. Ayrıca kaynaklar verimli kullanıldığı takdirde sürdürülebilir yaşama önemli bir katkı sunulacak ve devlete ek bir gelir de sağlanacaktır. Dünyadaki eğilimin de bu yönde olması plastik poşet vergisinin güçlü yönleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel bir sonuç olarak ise toplumsal refahta bir artış sağlanabilecektir.

Her yeni uygulamanın güçlü yönleri olabileceği gibi göz önünde bulundurulması gereken hususlar da vardır. Mükellefler için her yeni vergi, ilave bir yük anlamına gelmektedir. Mükelleflerin üzerlerinde hissettikleri yük kavramına karşı olumsuz bir tepki vermemeleri için vergi idaresince dikkat edilmesi gereken bazı hususlar bulunmaktadır. Bu hususların en önemlisi ise verginin gerekliliğinin topluma açık ve doğru bir şekilde izah edilebilmesidir.

Diğer bir husus olan devlet yönetimine duyulan güven, mükelleflerin vergiye karşı tepkisini belirleyen bir faktördür. Bu bağlamda devletin vatandaşlarına güven vermesi ve şeffaflığı sağlaması da büyük önem arz etmektedir (DPT, 2001, s.13). Şeffaflığı sağlamak ise mali saydamlık ilkesi çerçevesinde mümkün olabilmektedir. Özellikle 2006 yılında yürürlüğe giren 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu (KMYKK) ile mali saydamlık ve hesap verilebilirlik ilkelerinin önemi ortaya çıkmıştır. İlgili Kanun'un amaçları arasında, kamu maliyesinde şeffaflık ve hesap verilebilirliğin artırılması yer almaktadır. Kamu maliyesinde, şeffaflık ve mali saydamlık ilkeleri doğrultusunda hareket edilmesi mükelleflerin üzerinde vergi ödeme hususunda olumlu bir etki yaratabilecektir. Söz konusu olumlu etkiye ait döngüsel yapı Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Mali Saydamlık ile Mükellefin Vergi Ödeme İsteği Arasındaki İlişkisi

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Mükelleflerin ödedikleri ve devletin de tahsil ettiği vergilere ilişkin verilerin şeffaf olarak paylaşılması, mükellefler üzerinde olumlu bir etki yaratabilecektir. Çünkü insan doğası gereği bilmek isteyen, meraklı bir varlıktır. Vergi konusunda da durum böyledir. Neticede harcanabilir gelirinde azalmaya yol açan vergi ödemelerine ilişkin verileri görmek, mükelleflerin vergiye karşı tutumlarında kısmen de olsa olumlu bir etki yaratabilecektir. Bu bağlamda devletin vergi gelirlerine ilişkin verileri mali saydamlık ilkesi çerçevesinde paylaşmasının önemi oldukça açıktır.

Plastik poşet vergisi konusunda dikkat edilmesi gereken diğer bir husus ise söz konusu vergiden elde edilen gelirlerin doğru bir şekilde kullanılmasıdır. Vergi gelirlerinin yerinde kullanılması hususu, mükelleflerin vergiye karşı tutumlarını etkileyen bir faktördür (Karyağdı, 2001, s.146). Verginin uygulanma şekli de bireylerin tutumlarını etkilemektedir. Ülke bazında doğru bir uygulama yönteminin seçilmediği durumda, mükellefler çeşitli tepkiler verebilecektir. Söz konusu tepkilere çalışmanın yabancı ülke örnekleri bölümünde değinilmiştir. Bu durumda ise verginin istenen amaçlara ulaşma imkânı kalmamaktadır.

Vergi mevzuatına dâhil edilen plastik poşet vergisi konusunda dikkat edilmesi gereken son husus, denetimdir. Vergi denetimlerinin sıkı olmadığı bir

ortamda, mükelleflerin vergi kaçırma istekleri ve girişimleri artabilmektedir (Karakoç, 2004, s.104). Yapılan ampirik bir çalışmada, denetimin sıklığının artması ile mükelleflerin doğru beyanda bulunmaları arasında pozitif yönlü bir ilişki saptanmıştır (Çelikkaya ve Gürbüz, 2008, s.53). Denetimlerin mükellef psikolojisi üzerindeki etkisi açıktır. Bu bağlamda plastik poşet vergisi hususunda da denetimlerin sıkı tutulması önem arz etmektedir. Sonuç olarak her vergi, beraberinde bazı olumlu veya olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Önemli olan bu yönlerin tespitinin yapılması ve bu kapsamda çeşitli düzenlemelerle zayıf/eksik yönlerinin giderilebilmesidir. Böylelikle vergi ile istenilen amaç çok daha iyi bir şekilde sağlanabilecektir.

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Günümüzde çevresel sorunların birçok alanda kendini göstermesi, sorunlara çeşitli çözüm arayışlarını gündeme getirmiştir. Plastik poşet kullanımı da bu sorunlu alanlardan birisidir. Plastik poşetlerin çevre ve insan sağlığına verdiği zarar sebebiyle, düşünmeden yapılan tüketimin önüne geçilebilmesi amacıyla çeşitli dünya ülkelerinde farklı tip uygulamaların yürürlüğe konulduğu görülmektedir. OECD ülkelerinin de plastik poşet kullanımını önlemeye yönelik tedbirler aldığı dikkat çekmektedir. Ortaya çıkan negatif dışsallıkların minimize edilebilmesi amacıyla vergileme yoluyla dışsallıkların içselleştirilmesi hedeflenmektedir. Bu amaçla çalışma kapsamında incelenen OECD ülkelerinden olan Danimarka, plastik poşet vergisini yürürlüğe koyan ilk ülkedir. Plastik poşet vergisini uygulamaya koyan ilk ülke olmasına rağmen ciddi bir başarı elde etmiştir. Plastik poşet kullanımını yarı yarıya düşüren ülke, aynı zamanda geri dönüşümü de en etkin kullanan ülke konumundadır. Buradan hareketle ülkenin çevrenin korunması konusundaki hassasiyetini anlamak mümkündür.

ABD’de de ise, çeşitli eyalet ve şehirlerde farklı tip uygulamalar ile karşılaşmaktadır. Bazı eyaletlerde plastik poşetlerin kullanımı tamamen yasaklanırken bazı eyaletlerde veya şehirlerde plastik poşet vergisi alınmakta, bazılarında ise geri dönüşüme odaklanıldığı görülmektedir. İtalya, plastik poşet kullanımında Avrupa ülkeleri içerisinde ön sıralarda yer almaktadır. Bu sebeple ülke doğrudan yasak politikasını tercih etmiştir. Hükümetin bu kararına karşı, ülkede yaşayan vatandaşların ciddi bir tepkisi gündeme gelmiş ve düzenlemelerin kademeli bir biçimde uygulamaya konulması ortaya atılmıştır. Ülkede, geri dönüşebilen çevre dostu poşetlerin ücret karşılığı

kullanımına izin verildiği görülmektedir. Böylelikle insan sağlığı ve çevre göz önünde tutularak insanların ihtiyaçlarını karşılayabilmesi sağlanmıştır. Plastik poşet vergisi konusunda ek tedbirleri de gündemine alan hükümetin tüm dünyada yaşanan Covid-19 pandemisi sebebiyle, bu tedbirleri salgın sonrasına ertelediği görülmüştür.

Çalışmada incelenen bir diğer ülke olan İngiltere ise, plastik poşet konusunda vergi uygulamasını tercih eden ülkeler arasında yer almaktadır. Ülkede, küçük ve orta ölçekli işletmelerin müşterilerinden de ücret tahsil edilmektedir. Dahası tek kullanımlık pipet ve kulak temizleme çubuklarının da yasaklanması gündeme gelip tartışılmıştır. Ancak bu konuda yapılan en önemli düzenleme, plastik poşetlerden elde edilen gelirin hükümet tarafından yardım derneklerine aktarılmasıdır. Bu husus birçok ülkenin örnek alabileceği bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle toplumsal/kamusal fayda amacı güden derneklere vergiden elde edilen gelirin aktarılması toplumsal refah açısından büyük önem arz etmektedir.

Plastik poşet uygulamasını gönüllü politika ile yürütmeyi tercih eden Almanya'da da oldukça önemli sonuçlar sağlanmıştır. Uygulama ile, tüketicilerin bez ve kâğıt gibi alternatif taşıma ürünlerini kullanmaları teşvik edilmiştir. Bunun sonucunda Almanya'da plastik poşet kullanımı büyük ölçüde azalmıştır. Ancak, düşüşü yeterli bulmayan hükümet yeni çalışmalar yürüterek bir yasa tasarısı hazırlamıştır ve yakın zamanda yürürlüğe girmesi beklenmektedir. Gerçekleştirilecek yeni uygulama ile plastik poşet kullanımının çok daha fazla düşmesi beklenmektedir. Plastik poşet üzerine politika geliştiren ülkeler arasında bulunan İspanya'da, plastik poşet vergisi ile poşetin kullanımı konusunda önemli bir başarı elde edilerek tüketim, kayda değer bir düzeyde düşmüştür.

Türkiye'de plastik poşet kullanımı diğer batılı ülkelere kıyasla oldukça yüksek düzeydedir. Bu doğrultuda yapılan düzenleme ile 2018 yılının sonunda geri kazanım katılım payı adı altında plastik poşetlerden vergi alınması söz konusu olmuştur. Uygulama 01.01.2019 tarihinden itibaren yürürlüğe konulmuştur. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı sorumluluğunda başlatılan uygulama, Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın da tahsilatta görev almasıyla devam etmektedir. Bu uygulama ile öncelikli amaç, plastik poşetlerin kullanımının azaltılması ve çevrenin korunmasıdır. Ancak özellikle dikkat çeken husus, uygulamanın mevzuatta katılım payı şeklinde düzenlenmesidir. İlgili düzenleme, verginin unsurlarını doğrudan taşımadığı için vergi olarak

ifade etmek güç olsa da dünya uygulamalarında plastik poşet vergisi olarak adlandırıldığı görülmektedir. Dahası düzenleme, yükümlülük hususunda vergiye benzer niteliklere sahip etkiler de barındırdığı için plastik poşet vergisi olarak da adlandırmak mümkündür. Tüm bunlar değerlendirildiğinde verginin çevre üzerinde pozitif etkilerinin olacağı aşikârdır.

Plastik poşet vergisi uygulamasıyla çevre kirliliğinin önüne geçilmesi ve negatif dışsallıkların maliyetlerinin içselleştirilmesi sağlanabilecektir. Böylece kişiler daha önce para ödmeden almış oldukları plastik poşetlere ücret ödemeye başlayınca tüketimde azalma söz konusu olacaktır. Türkiye’de ve incelenen birçok ülkede de yayımlanan veriler doğrultusunda plastik poşetlerin ücretlendirilmesi ile birlikte tüketimin azaldığı tespit edilmiştir. Ancak vergi idaresinin mali saydamlık, denetim ve mükelleflere karşı tutumu konularında son derece hassas olan dengeyi sağlaması büyük önem arz etmektedir.

Dünyada son yıllarda gerek yasaklayıcı gerekse de vergisel uygulamalar ile plastik poşet kullanımının azaltılabilmesi hususunda bir duyarlılık sağlanabilmesi önem kazanmıştır. Ancak, atılan adımlar, toplumun sosyoekonomik yapısı göz önünde bulundurularak gerçekleştirilmelidir. Aksi halde hükümetler, toplumsal bir tepki ile karşılaşabilecek ve zarar görebileceklerdir. Neticede, plastik poşetlerden vergi alınırken; ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel faktörlerin göz önüne alınarak düzenleme yapılması büyük önem arz etmektedir. Plastik poşetlerin tamamen yasaklanması saptırıcı etkiler ortaya çıkarabilmektedir. Kaynakların verimli kullanılması ve çevrenin korunabilmesi adına tüm hususlara dikkat edilmesi oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

Acanerler, A. (2019). Poşet Dosyası I: Kullandığımız Poşetleri Ne Kadar Tanıyoruz?. Erişim Adresi: <https://teyit.org/poset-dosyasi-i-kullandigimiz-posetleri-ne-kadar-taniyoruz/>, Erişim Tarihi: 21.07.2020.

Akkaya, Ş. (2004). Çevre Vergileri ve Gelir Dağılımı. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları *Prof. Dr. Salih Turhan’a Armağan*, 46. Seri, 1-12.

Altay, A. ve Karabulut, Ş. (2020). Negatif Dışsallıklarla Mücadelede Pigouvian Vergiler ve Türkiye’de Plastik Poşet Uygulamasının Değerlendirilmesi. Vergi Anlayışı ve Uygulamalarının Biçimsel ve Yapısal Karakterleri: Magna Carta’dan Günümüze Yaşanan Gelişmeler, (ss.61-78), İstanbul : Legal Yayıncılık

BBC (2010). Italy to Begin Ban on Plastic Bags in Shops. Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/news/world-europe-12097605>, Erişim Tarihi: 16.07.2020.

BBC (2019a). Plastic Bags: Germany is Passing a Law to Ban Them. Erişim Adresi: <https://www.bbc.co.uk/newsround/47777112>, Erişim Tarihi: 18.07.2020.

BBC (2019b). Türkiye’de Plastik Poşet Kullanımı Yüzde 77,27 Düştü. BBC News. Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-50799641>, Erişim Tarihi: 12.10.2020.

Bıyık, R. (2019). 20 Soruda Plastik Poşet Vergisi. Erişim Adresi: <https://www.pwc.com.tr/tr/medya/kose-yazilari/recep-biyik/20-soruda-plastik-poset-vergisi.html>, Erişim Tarihi: 21.07.2020.

Bovenberg, A. L. (1999). Green Tax Reforms and the Double Dividend: An Updated Reader’s Guide. *International Tax and Public Finance*, 6, 421–443.

Braun, Y. A. ve Traore, A. S. (2015). Plastic Bags, Pollution, and Identity: Women and the Gendering of Globalization and Environmental Responsibility in Mali. *Gender and Society*, 29(6), 863-887.

Canadian Plastics (2020). Italy Postpones Plastic Tax As Part of Economic Recovery Plan, Erişim Adresi: <https://www.canplastics.com/covid-19/italy-postpones-plastic-tax-as-part-of-economic-recovery-plan/1003452991/>, Erişim Tarihi: 16.07.2020.

Canbay, T. ve Ergün, Y. (2019). Plastik Poşet Vergisi ve Seçilmiş Ülke Uygulamaları : Yeni Ekonomik Trendler ve İş Fırsatları, (ss.343-354), Bursa : Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Canpolat, S. (2009). *Çevre Vergileri ve Türkiye Uygulaması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.

Castelfranco, S. (2011). *Can Italy Carry Off its Plastic Bag Ban?. The Guardian*, Erişim Adresi: <https://www.theguardian.com/commentisfree/cif-green/2011/jan/03/italy-plastic-bag-ban>, Erişim Tarihi: 10.07.2020.

Clapp, J. and Swanston, L. (2009). Doing Away with Plastic Shopping Bags: International Patterns of Norm Emergence and Policy *Implementation. Environmental Politics*, 18(3), 315–332.

Çelikkaya, A. ve Gürbüz, H. (2008). Mükelleflerin Vergiye Karşı Tutum ve Davranışlarını Etkileyen Çeşitli Değişkenler Arasındaki İlişkinin Analizi. *Sosyoekonomi Dergisi*, 8(8), 23-54.

Directive (EU) 2015/720 of the European Parliament and of the Council (2015). Amending Directive 94/62/EC as Regards Reducing the Consumption of Lightweight Plastic Carrier Bags. Erişim Adresi: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2015/720/oj>, Erişim Tarihi: 04.06.2020.

DPT (2001). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Vergi Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara.

DW (2019). *Germany: Draft Bill to Ban Plastic Bags on the Way*. Erişim Adresi: <https://www.dw.com/en/germany-draft-bill-to-ban-plastic-bags-on-the-way/a-49989204>, Erişim Tarihi: 17.07.2020.

Erbach, G. (2015). *Curbing the Use of Lightweight Plastic Carrier Bags. European Parliamentary Research Service*, Erişim Adresi: <https://www.europarl.europa.eu/EPRS/EPRS-AaG-554184-Curbing-the-use-of-lightweight-plastic-carrier-bags-FINAL.pdf>, Erişim Tarihi: 02.06.2020.

Erim Özçelik, G. (2019). *Naylonlaşan Dünyada Poşet Krizi: Dünya-Türkiye Uygulaması. Ekonomik Araştırmalar ve Proje Müdürlüğü Araştırma Raporu*, Konya.: Konya Ticaret Odası

Gerrard, J. (2018). *Spain's Plastic Bag Ban Postponed Amid Lack of Support*. Erişim Adresi: <https://www.euroweeklynews.com/2018/02/28/spain-s-plastic-bag-ban-postponed-amid-lack-of-support/>, Erişim Tarihi: 15.07.2020.

Gov.Uk (2020). *Carrier Bags: Why There's a Charge*. Erişim Adresi: <https://www.gov.uk/government/publications/single-use-plastic-carrier-bags-why-were-introducing-the-charge/carrier-bags-why-theres-a-5p-charge>, Erişim Tarihi: 15.07.2020.

Green Budget Europe (2020). *Fact Sheet: Tax on Plastic Bags*, Erişim Adresi: https://green-budget.eu/wp-content/uploads/Tax-on-plastic-bags_FINAL.pdf, Erişim Tarihi: 15.07.2020.

Gürbüz, H. ve Yılmaz, V. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Naylon Poşet Kullanımına İlişkin Tutum ve Davranışlarının Yapısal Eşitlik Modellemesiyle Araştırılması. *Sosyoekonomi*, 26(38), 135-149.

Güzel, S. ve Özkan, E. (2019). Plastik Poşet Vergisi Uygulaması: Türkiye İçin Bir Değerlendirme. *Vergi Dünyası Dergisi*, (455), 43-57.

Halweil, B. (2004). *Plastic Bags. Worldwatch Institute*, Erişim Adresi: <https://studylib.net/doc/18206586/plastic-bags---worldwatch-institute>, Erişim Tarihi: 01.06.2020.

He, H. (2012). *Effects of Environmental Policy on Consumption: Lessons*

from the Chinese Plastic Bag Regulation. *Environment and Development Economics*, 17(4), 407-431.

Iacurci, G. (2020). New York's Plastic Bag Ban is a Lesson in How Consumers Treat Money. CNBC, Erişim Adresi: <https://www.cnbc.com/2020/03/03/new-york-plastic-bag-ban-is-a-lesson-in-consumer-money-issues.html>, Erişim Tarihi: 14.07.2020.

Jalil, Md. A, Mian, Md. N. and Rahman, M. K. (2013). Using Plastic Bags and its Damaging Impact on Environment and Agriculture: An Alternative Proposal. *International Journal of Learning & Development*, 3(4), 1-14.

Karakoç, Y. (2004). Hukuki Nedenlerden Kaynaklanan Vergi Kayıp ve Kaçakları (Düzenleme-Uygulama-Yargılama), Türkiye'de Vergi Kayıp ve Kaçakları Önlemesi Yolları, *19. Maliye Sempozyumu*, (ss.100-126). Antalya: Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü.

Karyağdı, N. (2001). *Toplam Kalite Yönetimi ve Türk Vergi İdaresi*. Ankara : Ankara Sanayi Odası Yayını.

Kılıçer, E. (2018). Plastik Poşet Vergisi ve Örnek Ülke Uygulamaları. *Vergi Sorunları Dergisi*, (357), 55-64.

Knoblauch, D., Mederake, L. ve Stein, U. (2018). Developing Countries in the Lead—What Drives the Diffusion of Plastic Bag Policies?. *Sustainability*, 10(6), 1-24.

Legco (2007). Overseas Experience on Plastic Shopping Bag Reduction. Erişim Adresi: <https://www.legco.gov.hk/yr06-07/english/panels/ea/papers/ea0716cb1-2078-20-e.pdf>, Erişim Tarihi: 04.06.2020.

Lober, D. (2018). Understanding Plastic Bag Bans & Usage Around the World. Erişim Adresi: <https://www.reusethisbag.com/articles/plastic-bag-bans-worldwide/>, Erişim Tarihi: 14.07.2020.

McCarthy, N. (2019). Are Plastic Bags Finally on the Way Out in Germany?. Erişim Adresi: <https://www.statista.com/chart/18132/usage-of-plastic-shopping-bags-in-germany-by-year/>, Erişim Tarihi: 18.07.2020.

NTV (2020). İngiltere'de Plastik Poşet Ücreti 2020'de 2 Katına Çıkıyor. Erişim Adresi: <https://www.ntv.com.tr/dunya/ingilterede-plastik-poset-ureti-2020de-2-katina-cikiyor,YKQ7vRuLiU-mFUPSRiAvlg>, Erişim Tarihi: 14.07.2020.

Öner, C. (2014). Çevre Vergileri Üzerine Kavramsal Bir Deneme: Terminoloji ve Uyumlaştırma Problemleri. *Ankara Barosu Dergisi*, (3), 135-157.

Packaging Knowledge (2020). Plastic Bags. Erişim Adresi: http://www.packagingknowledge.com/plastic_bags.asp#product_histroy, Erişim Tarihi: 03.07.2020.

Pardos Marketing (2020). World Plastics Consumption Long Term 1960-2020. Erişim Adresi: <http://www.pardos-marketing.com/hot04.htm>, Erişim Tarihi: 01.06.2020.

Rademaekers, K., Laan, J. V. D., Smith, M., Breugel, C. V. and Pollitt, H. (2011). The Role of Market-Based Instruments in Achieving a Resource Efficient Economy. Client: European Commission: DG Environment, Rotterdam.

Renewable Resources Coalition (2016). Top 17 Environmental Problems. Erişim Adresi: <https://www.renewableresourcescoalition.org/top-environmental-problems/>, Erişim Tarihi: 26.06.2020.

Romer, J. R. and Tamminen, L. M. (2014). Plastic Bag Reduction Ordinances: New York City's Proposed Charge on All Carryout Bags as a Model for U.S. Cities. *Tulane Environmental Law Journal*, 27(2), 237-275.

Sandalcı, İ. ve Sandalcı, U. (2019). Çevre Sorunlarıyla Mücadele Aracı Olarak Plastik Poşet Vergisi. *Teoriden Pratiğe Güncel Vergi Konuları*, (ss. 23-43), Bursa : Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Sayan, H. (2019). Plastik Poşet Vergisi (Mi)? Erişim Adresi: <https://www.linkedin.com/pulse/plastik-po%C5%9Fet-vergisi-mi-hakk%C4%B1-sayan>, Erişim Tarihi: 21.07.2020.

Smith, C. (2017). Recent Developments in Environmental Law. *Tulane Environmental Law Journal*, 29(2), 363-388.

Strand, B. ve Kerr, C. A. (2018). 10 Cities and Countries Confronting Plastic Bag Pollution Head-On, Erişim Adresi: <https://www.earthday.org/10-cities-and-countries-confronting-plastic-bag-pollution-head-on/>, Erişim Tarihi: 14.07.2020.

Şahin, M. (2020). Sürdürülebilir Çevre Dinamikleri için Yeni Bir Enstrüman: Plastik Poşet Vergisi. *Vergi Raporu Dergisi*, (246), 107-121.

Uras, G. (2019). Yılda 5 Milyar Plastik Poşeti Çevreye Atıyoruz. Milliyet, Erişim Adresi: <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/gungor-uras/yilda-5-milyar-plastik-poseti-cevreye-atiyoruz-1143460>, Erişim Tarihi: 02.06.2020.

World Economic Forum (2016). The New Plastics Economy Rethinking the Future of Plastics. Industry Agenda.